

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ  
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

магістра

на тему: **«КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ  
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0122-з  
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»  
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»  
С.І. Соболь

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової  
освіти, к. псих. н. \_\_\_\_\_ М.А. Томченко

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової  
освіти, к. пед. н., доц. \_\_\_\_\_ О. О. Самсонова

Запоріжжя  
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Факультет** соціальної педагогіки та психології  
**Кафедра** дошкільної та початкової освіти  
**Рівень вищої освіти** магістерський  
**Спеціальність** 012 «Дошкільна освіта»  
**Освітньо-професійна програма** «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ  
Завідувач кафедри \_\_\_\_\_

« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 20\_\_ року

**ЗАВДАННЯ  
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Соболь Софії Ігорівні

- 1. Тема роботи:** «Казкотерапія, як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку»  
керівник роботи Томченко Марина Анатоліївна, кандидат філологічних наук  
затверджені наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 р. № 1504-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** 28.11.2023 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики.
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі; значення та роль казки у вихованні дітей дошкільного віку; особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобом казкотерапії; дослідження стану розвитку мовлення дітей дошкільного віку; педагогічні умови використання казкотерапії, як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного
- 5. Перелік графічного матеріалу:** 1 таблиця, 8 рисунків з результатами дослідження.

## 6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Томченко М.А.	23.09.23 р.	23.09.23 р.
Розділ 1	Томченко М.А.	16.11.23 р.	16.11.23 р.
Розділ 2	Томченко М.А.	05.09.23 р.	05.09.23 р.
Висновки	Томченко М.А.	29.10.23 р.	29.10.23 р.
Додатки	Томченко М.А.	12.11.23 р.	12.11.23 р.

7. Дата видачі завдання: 23.09.2022 р.

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент \_\_\_\_\_ С. І. Собо́ль  
( підпис ) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи \_\_\_\_\_ М. А. Томченко  
( підпис ) (прізвище та ініціали)

## Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер \_\_\_\_\_ Т. В. Турбар  
( підпис ) (прізвище та ініціали)

## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 55 с., 1 таблиця, 8 рисунків, 20 джерел, 2 додатки.

Мета роботи: дослідити особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобом казкотерапії.

Об'єкт дослідження: мовлення дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: розвиток мовлення дошкільного віку.

Методи дослідження. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, були використані такі методи:

- аналіз наукової та методичної психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження;
- педагогічне спостереження за дітьми у всіх видах діяльності;
- педагогічний експеримент, методи діагностики.

Практичне значення дослідження: результати дослідження можуть бути використані педагогами в закладах дошкільної освіти.

Наукова новизна дослідження: у роботі запропоновано перспективні напрями роботи з дітьми дошкільного віку.

Галузь використання: заклади освіти.

КАЗКОТЕРАПІЯ, КАЗКА, МОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ,  
ДОШКІЛЬНИЙ ВІК

## SUMMARY

### **Sobol S. I. Fairytale Therapy as a Means of Speech Development of Preschool Children.**

The qualification work consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of references (20 items), two appendices on one pages.

The study reveals the problem of speech development of preschool children by means of fairytale therapy.

The aim of the work is to investigate the features of the speech development of preschool children by means of fairytale therapy.

According to the purpose of the work, it is necessary to solve the following tasks:

- 1) to study the problem of speech development of preschool children in psychological and pedagogical literature;
- 2) to determine the meaning and role of fairy tales in the education of preschool children;
- 3) to study the peculiarities of speech development of preschool children by means of fairytale therapy;
- 4) to determine the pedagogical conditions for the use of fairytale therapy as a means of speech development for preschool children;
- 5) to analyze the results of experimental research.

The object of the research is the speech of preschool children.

The subject of the research is the development of speech of preschool age.

The first chapter “Theoretical Foundations of Fairytale Therapy as a Means of Speech Development for Preschool Children” examines the problems of speech development of preschool children in the psychological and pedagogical literature, explores the role of fairy tales in the education of preschool children, and also defines the role of fairy tales in the education of preschool children. Peculiarities of speech development of preschool children by means of fairytale therapy.

In the second chapter “Study of the state of speech development of preschool

children” the pedagogic conditions and conditions for the use of fairytale therapy as a means of speech development of preschool children are determined and the results of the experimental study are analyzed.

The results obtained can be used by teachers of preschool education institutions and in the process of preparing future educators for work on speech development.

**Keywords:** fairytale therapy, fairy tale, speech, speech development, preschool age.

## ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи казкотерапії, як засобу розвитку мовлення .....	11
1.1. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі .....	11
1.2. Значення та роль казки у вихованні дітей дошкільного віку .....	22
1.3. Особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобом казкотерапії .....	26
Розділ 2. Дослідження стану розвитку мовлення дітей дошкільного віку .....	33
2.1. Педагогічні умови використання казкотерапії, як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку .....	33
2.2. Результати дослідно-експериментального дослідження.....	36
Висновки.....	52
Список використаних джерел.....	55
Додатки.....	57

## ВСТУП

Мовлення є однією з головних потреб і функцій людини. Саме через спілкування з іншими людьми людина усвідомлює себе як особистість. Повноцінне мовлення - це також засіб підвищення пізнавальної активності, рівня комунікативних навичок і способів досягнення найкращої соціальної адаптації, а зрештою шлях до розвитку як особистості.

Останнім часом педагоги і батьки все частіше з тривогою відзначають, що багато дошкільнят відчувають серйозні труднощі в спілкуванні з оточуючими, особливо з однолітками. Такі діти не можуть за власною ініціативою звернутися до іншої людини, підтримувати і розвивати встановлений контакт, соромляться відповідати, якщо до них звертаються, не вміють узгоджувати свої дії з партнерами по спілкуванню.

Таким чином, в даний час немає потреби доводити необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення, оскільки мовлення найтіснішим чином пов'язане з розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу і розвитком особистості в цілому.

Результат розвитку мовлення дошкільників залежить від багатьох причин. По-перше, від соціального середовища, яке забезпечує дитині вербальне спілкування. Упущені можливості розвитку мовлення в дошкільному віці майже не надолужуються в шкільні роки.

По-друге, для розвитку мовлення дошкільників слід використовувати різноманітні методи, прийоми та засоби, серед яких, на наш погляд, цікавим видається метод казкотерапії.

Казкотерапія означає «лікування казкою». Казками користуються лікарі, психологи, педагоги, і кожен фахівець знаходить у казці той ресурс, який допомагає йому вирішити свої професійні проблеми.

При використанні казкотерапії в розвитку мовлення створюється комунікативна спрямованість кожного слова і висловлювання дитини,



удосконалюються лексико-граматичні засоби мови, звукова сторона мовлення у сфері вимови, сприймання і виразності, удосконалюються лексико-граматичні засоби мови, звукова сторона мови у сфері вимови, сприйняття і виразності, сприймання, виразність, відбувається розвиток діалогічного і монологічного мовлення, відбувається взаємозв'язок зорового, слухового і рухового аналізаторів. Разом з тим, на заняттях створюється сприятлива психологічна атмосфера, збагачення емоційно-чуттєвої сфери дитини, а також знайомство дітей з народною творчістю.

Питаннями розвитку мовленево-творчої діяльності дітей молодшого і старшого дошкільного віку цікавилися як вітчизняні, так і закордонні педагоги, методисти, науковці та філософи: В. Андросова, І. Бех, Л. Виготський, Л. Гурович, Д. Ельконін, О. Запорожець, Г. Леушина, О. Соловйова, Н. Циванюк дослідили особливості сприймання і розуміння дітьми казкового змісту; С. Бакуліна, Р. Жуковська, С. Литвиненко, О. Соловйова, О. Усова досліджували казку, як засіб виховання; С. Алієва, Н. Карпинська, Н. Насрулаєва, Л. Фесенко – вплив казки на мовленнєвий розвиток дітей, формування їхнього зв'язного мовлення; С. Русова, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, І. Франко – підкреслювали виховне і розвивальне значення казки.

Мета роботи – дослідити особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобом казкотерапії.

Згідно з метою роботи необхідно вирішити такі завдання:

1. Дослідити проблему розвитку мовлення дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі;
  2. Визначити значення та роль казки у вихованні дітей дошкільного віку;
  3. Дослідити особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобом казкотерапії;
  4. Визначити педагогічні умови використання казкотерапії, як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку;
  5. Проаналізувати результати дослідно-експериментального дослідження.
- Об'єкт дослідження – мовлення дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – розвиток мовлення дошкільного віку.

Методи дослідження. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, були використані такі методи:

- аналіз наукової та методичної психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження;
- педагогічне спостереження за дітьми у всіх видах діяльності;
- педагогічний експеримент, методи діагностики.

Практичне значення дослідження: результати дослідження можуть бути використані педагогами в закладах дошкільної освіти.

Наукова новизна дослідження: у роботі запропоновано перспективні напрями роботи з дітьми дошкільного віку.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КАЗКОТЕРАПІЇ, ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

#### 1.1. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку у психолого-педагогічній літературі

Становлення і розвиток мовлення в перші роки життя дитини впливає на все її подальше життя. Своєчасне і повне оволодіння мовленням є найпершою важливою умовою формування здорової психіки дитини та її подальшого правильного розвитку. Своєчасне, тобто розпочате з перших хвилин життя дитини, повноцінне спілкування означає достатній обсяг мовленого матеріалу, яке спонукає дитину оволодівати мовленням у повному обсязі своїх можливостей, у кожному віковому періоді. Розуміння мови оточуючих і особисте активне мовлення супроводжує всю діяльність дитини. Від рівня розвитку мовлення дитини залежить успішність досягнення цілей її спілкування з іншими учасниками взаємодії.

Комунікативна функція мовлення має неабияке значення для психічного розвитку дошкільника, оскільки вона полягає у використанні мовлення як засобу спілкування. Як відомо, діти починають спілкуватися ще до того, як навчаться говорити. З розвитком мовлення їх спілкування стає досконалішим. Його ефективність залежить не лише від знання граматичних правил і значень, а й від умінь висловлювати певну думку у відповідній ситуації. Здатність говорити базується на таких соціальних навичках, як послідовність мовлення; врахування досвіду, умінь, інтересів і потреб співрозмовника; уникнення домінування в розмові та перебивання співрозмовників; прояв уваги та бажання продовжувати спілкування невербальними засобами (поглядом, жестом тощо) [10, с. 55-56].

Уміння говорити і спілкуватися формується у дитини, яка нормально розвивається, в процесі мовленого досвіду, під впливом мовлення дорослих і

залежить від достатньої мовленої практики, нормального мовленого середовища, виховання і навчання. Мовлення не є вродженою здатністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і психічним розвитком дитини і служить показником його загального розвитку. Л.С. Виготський стверджував, що «дитина сприймає навколишній світ не тільки зором і слухом, а й своєю особистою промовою, оскільки вона веде внутрішній монолог і зовнішній діалог». Механізм мовленої здатності формується на основі вроджених психофізіологічних особливостей людини та під впливом вербального спілкування. Мовна здатність (уміння) - це сукупність мовлених умінь і навичок, сформованих на основі повних передумов їх розвитку. У психолого-педагогічній літературі багато авторів наголошують на думці, що порушення або несформованість комунікативних навичок або їх дефіцит і депривація особливо небезпечні в дитинстві, оскільки «тягнуть» за собою затримку мовленого розвитку [20, с. 30-31].

За визначенням Т. Піроженко, «спілкування є визначальною умовою, яке визначає факт появи активного мовлення, терміни його виникнення, темпи розвитку та вдосконалення в наступні періоди дошкільного дитинства». Рівень складності мовлення, а саме зміст мовлення (лексика, граматики, синтаксис) прямо пропорційний змісту потреби дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками [18].

Аналіз літературних джерел останніх років з проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку, як самостійної проблеми педагогічної психології, дозволяє констатувати, що на сьогоднішній день ця проблема є вельми актуальною. Проблемою розвитку мовлення дошкільників активно займаються і присвячують їй свої дослідження як відомі вчені, так і початківці. Дослідження науковців допомагають педагогам-практикам з'ясувати, як ефективніше оптимізувати роботу та розв'язувати ті чи інші завдання базового компонента дошкільної освіти, в якому акцент робиться не на розв'язанні окремих проблем мовленого розвитку дітей, а про цілісний підхід до формування мовленевої компетенції як одного з ключових критеріїв. Також, розглядаючи мовлення, як

феномен психічного розвитку особистості дошкільника, вони пропонують нові ефективні шляхи розвитку всіх компонентів мовленєвих здібностей і радять дотримуватись конструктивістського підходу до розвитку мовлення.

Отже, проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку сьогодні посідає провідне місце в роботах сучасних вчених. І це не випадково, адже сьогодні в нашій країні спостерігається різке зниження мовленого розвитку сучасних дошкільнят. Тому вчені та педагоги-практики стикаються з серйозною проблемою і змушені визнати той факт, що 85% 5-річних дітей розмовляють на рівні 3-річних. У зв'язку з цим також постає як психолого-педагогічна проблема, питання про труднощі комунікативного спілкування дошкільників. Причини такого регресу потребують глибокого наукового дослідження.

Мовленевий розвиток дитини є складовою і показником загального психічного розвитку людини. Розвиток мовлення дітей має величезне соціальне значення. Але ні для кого не є відкриттям, що для того, щоб говорити, недостатньо народитися людиною. Від того, як пройшло дитинство, хто водив дитину за руку в дитинстві, що входило в її розум і серце, що оточувало її, – від цього вирішально залежить, якою людиною стане сьогоднішня дитина. Соціально-психологічна сфера особистості розвивається, коли особистість включається в систему взаємовідносин з іншими в процесі засвоєння суспільно-історичного досвіду людства. Особистість є динамічною системою і перебуває в стані безперервних змін і розвитку.

Дослідники проблеми розвитку мовлення дошкільників розглядають як здатність до спілкування, так і розвиток мовлення як мінливу відкриту систему. Вони неодноразово зазначають, що на процес удосконалення розвитку мовлення та комунікативної діяльності дошкільників впливають, насамперед, зміни мотивації, потреб, умов навчання [14, с. 25-26].

У статті «Мовленевий портрет п'ятирічної дитини» А. Богуш на допомогу педагогам-практикам і батькам дошкільників дає вичерпну відповідь на питання, яким має бути рівень мовленевого розвитку 5-річної дитини. характеризує нормативні вимоги мовлення: звукову культуру мовлення, лексичний розвиток,

семантичну, морфологічну, синтаксичну сформованість граматичної будови мовлення. Автор також уточнює, що означає мовленнєва особистість дитини. Мовленнєва особистість - це дитина, яка має розвинену фонетичну, лексичну, граматичну, розмовно-діалогічну та комунікативну компетентності, яка вміє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, використовувати як мовні, так і позамовні, інтонаційні засоби виразності, етикетні форми спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших людей, уміє творчо реалізовуватися засобами мови [2].

Т. Пироженко в навчальному посібнику «Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника» дає характеристику комунікативно-мовленнєвого генезу дитини, у світлі якої мовлення дитини є «складною системоутворюючою характеристикою, яка проявляється через емоційну, когнітивну складову. Мова для відображення цілісного підходу до оцінювання розвитку самої дитини». Автор також пропонує пошук педагогічної моделі, яка б дала можливість розвивати здібності дітей і допомагала їм усвідомлювати своє «Я» через організацію діяльності за призначенням. ззовні, від дорослого, при цьому обов'язково враховуючи активність кожної окремої дитини. У статті підкреслюється, що мовленнєві досягнення дитини відображають досвід міжособистісних стосунків і особистісно значущі психологічні феномени: статус дитини в сім'ї та в групах дітей, ставлення оточуючих до дитини і самої дитини до себе. У запропонованій автором технології мовленнєвого спілкування процес навчання не диференціюється за галузями знань (математика, природа, мова), а ґрунтується на головному принципі – діяльнісному підході до розвитку особистості, при цьому спілкування не тільки допомагає дитині сприймати, отримувати, набувати досвіду, а й створює умови для реалізації своєї індивідуальності у спільній справі, а також вчить дошкільника ділитися власним досвідом, бути уважним до людей, поважати їх тощо. Саме досягнення в мовленнєвому спілкуванні дають змогу охарактеризувати становлення особистості дошкільника як цілісності, в єдності прояву його емоцій, свідомості

та поведінки. Т. Піроженко визначила завдання у сфері комунікативно-мовленевого розвитку дитини, які в свою чергу дозволяють зробити висновок про характер розвивальних впливів та стиль взаємин між дорослими та дітьми. Основними завданнями, на думку вченого, є розвиток у дітей усіх форм (емоційно-особистісного, ситуативно-ділового, позаситуативного) і засобів (невербальних, мовних) спілкування, розвиток і диференціація емоцій, які є основою ціннісних орієнтацій, пов'язаних з людиною та іншими суб'єктами спілкування, формування пізнавальної та дослідницької діяльності, творчого ставлення до різних форм діяльності та спілкування [18].

Мовленева особистість ефективно розвивається лише тоді, коли вона включена в повноцінну мовленеву діяльність, у якій головною є роль дорослого. Завдання дорослого – всіляко сприяти мовленевому розвитку дитини, активізувати і стимулювати її, вибираючи для цього доступні й найбільш ефективні способи. Адже саме формування активного мовлення дитини починається з мовленевого наслідування і ефективно лише в умовах емоційного піднесення. Мовленевий простір, насичений зразками культури мовлення, є основним джерелом розвитку особистості в ранньому дитинстві. У малюка немає іншого способу навчитися говорити, крім як наслідувати мову дорослих. Формування мовлення в перші три роки життя дитини - це не просто накопичення словникового запасу, а складний нервово-психічний процес, який відбувається в результаті взаємодії дитини з навколишнім середовищем і в ситуаціях спілкування з дорослими. Головною умовою повноцінного розвитку мовлення дитини є те, яке мовлення вона наслідує. А отже, мовлення дорослих має бути «правильним, розбірливим, простим, повторюваним, барвистим, живим» (Т. Піроженко). Для того, щоб розвиток розуміння мовлення відбувався ефективно, важливо створити такі умови, як постійне спілкування з дитиною, наявність єдиних вимог до мовного спілкування з дитиною всіх близьких і дорослих, організація спеціальних ігор і вправ, поступове ускладнення мовного спілкування. Бажано також використовувати всі звичні рутинні моменти (одягання, прогулянка, годування, копання, приготування до сну тощо) для

спілкування з малюком [18].

Сімейне спілкування є головним чинником комунікативно-мовленевого розвитку дитини. Особливе значення в ранньому дитинстві для розвитку дитини мають її стосунки з матір'ю, як з найближчою і найважливішою людиною в її житті. Мати, яка виховує дитину, повинна мати достатню зрілість і позитивне ставлення до себе та оточуючих. Особливості мовлення матері, тобто те, як вона будує спілкування з дитиною, все це не може не позначитися на мовному та особистісному розвитку дитини. Особливості сімейного спілкування відіграють велику роль у розвитку психічних функцій, емоційному розвитку та пізнавальній діяльності дитини.

Також сьогодні дуже важливо, щоб педагоги-дошкільники розуміли свою роль у формуванні та розвитку мовленевої особистості сучасного дошкільника. Педагог повинен бути успішним, вміти формулювати і задавати запитання, що стимулюють розумову діяльність дітей, повинен забезпечувати позитивний емоційний клімат у групі, створювати атмосферу довіри, доброзичливості, зацікавленості у найменших успіхах кожного учня. Сьогодні кожному педагогу важливо розуміти і пам'ятати, що методи роботи з дітьми з розвитку їх мовлення не змінилися, а змінився характер їх використання, позиція педагога і дітей у процесі їх використання. Разом з традиційними з'явилося багато інноваційних методів і засобів розвитку мовлення дошкільників, а саме побудова занять у формі словесних подорожей у світ казки, фантазії, природи, мистецтва, звуків, кольорів, та ін. Також у зв'язку з сучасною вимогою скорочення організованого навчання на уроці на користь збільшення часу для особистісного самовизначення дитини в розвиваючому середовищі робота з розвитку мовлення повинна виходити за межі організованого навчання, приймати різноманітні форми індивідуальної роботи, метою якої є закріплення мовленевих навичок, набутих дітьми на заняттях. Для успішного розвитку мовлення велике значення мають режимні мовленнєві вправи дітей під час гри, праці, різноманітних повсякденних процесів, прогулянок. Для формування мовленевих навичок і культури мовленевого спілкування необхідні природні життєві ситуації, правдиві й



зрозумілі дітям мотиви мовленевої діяльності [1, с. 21-22].

Вимога часу, а саме особистісно-орієнтований підхід до розвитку мовлення дошкільників, дозволяє максимально врахувати рівень мовленевого розвитку та мовних здібностей, наміри, бажання, індивідуальні особливості кожної дитини та стимулювати їх. творчі прояви з організацією для своєї індивідуальності.

Але, на жаль, спеціальні спостереження показують, що певна частина дошкільнят відчуває труднощі у спілкуванні. І з кожним роком ця проблема зростає. Це проявляється в ретельному вивченні системи взаємодії дитини з дорослими та однолітками в побуті, партнерській рольовій грі, в ситуаціях нерегламентованого спілкування. Розвиток мовлення, на етапі дошкільного дитинства у більшості дітей, сьогодні має недостатній рівень, що позначається на прогресі дитини у взаємодії з дорослими та однолітками.

Труднощі входження в дитяче середовище, недостатнє вміння враховувати ділові та ігрові інтереси партнера у спільній діяльності призводять до збіднення комунікативного досвіду дитини, негативно позначаються на міжособистісних стосунках, визначають її низький соціальний статус у однолітків.

Складні стосунки дошкільника з однолітками, що виражаються в підвищеній конфліктності, ускладнюють дорослим домовитися про спільні справи та ігри. Крім того, незважаючи на бажання грати з іншими дітьми, сьогодні ми бачимо, як діти змушені гратися самі або з близькими дорослими.

Дорослі бачать причину цього в особливостях характеру дитини. Хоча, по суті, причина полягає в несформованості власної комунікативної діяльності дитини, і виникнення на цій основі характерологічних особливостей має не причинно-наслідковий, а скоріше дослідницький характер.

Слід визнати, що в освітній системі недостатньо вирішена проблема подолання комунікативних труднощів дітей 5-6 років: більшість дошкільників відчувають проблеми в міжособистісній взаємодії; викладачі не враховують характер генетичного (невербального) типу спілкування в навчальному процесі та специфіку його впливу на перебіг вербального спілкування.

Вивчення процесу розвитку спілкування дітей дошкільного віку є дуже актуальним завданням на сучасному етапі, оскільки дозволяє не тільки передбачити труднощі мовленевої взаємодії між людьми, але й попередити їх виникнення.

Якщо в минулі роки основна увага приділялася формуванню індивідуальних мовленевих навичок на основі елементарного усвідомлення мовних явищ, то сьогодні основною метою на етапі дошкільного дитинства є виховання мовної особистості, тобто формування мовленевої особистості. особистість, яка адекватно, вільно і творчо використовує мову в різних ситуаціях з метою реалізації актуальних мовленевих завдань, які ставить перед нею життя [5, с. 55-56].

У структурі психолого-педагогічних причин, що викликають труднощі спілкування старших дошкільників, важливо виділити:

1) соціальні:

– відсутність спілкування з оточуючими, що зумовлює загальну затримку засвоєння дитиною соціального досвіду: сімейної взаємодії з дитиною як об'єктом; процес спілкування супроводжується певними установками; стиль спілкування (авторитарний, ліберальний, надмірно опікунський тощо), який найчастіше обирають батьки;

– дефіцит повноцінної, відповідної віку активності, що перешкоджає своєчасному функціональному розвитку; вороже ставлення до дитини, нестійке спілкування з суперечностями, що в свою чергу формує позицію дитини: протидію чи бездіяльність;

2) педагогічні:

– авторитарний та ліберальний стилі спілкування вчителя з учнями;  
– брак часу під час навчально-виховного процесу на нерегламентовану діяльність старших дошкільників, а саме самостійну ігрову діяльність;

3) психологічні:

– особливості психіки дитини тощо. Виходячи зі структури індивідуального комунікативного потенціалу особистості доцільно також

виділити основні комунікативні труднощі дітей (Самохвалова). Основні труднощі спілкування включають:

- труднощі встановлення контакту (постійна сором'язливість, жах, невпевненість тощо);
- труднощі, пов'язані з дитячим егоцентризмом (невміння прийняти іншу людину такою, якою вона є, проявляє егоїзм, упертість);
- труднощі емпатії (невміння співпереживати, складність розуміння внутрішнього настрою співрозмовника тощо);
- труднощі, пов'язані з відсутністю позитивного ставлення до іншої людини (прояв ворожості, дитячої заздрості, приниження та глузування однолітків з метою самоствердження тощо);
- труднощі, пов'язані з неадекватною самооцінкою дитини (невпевненість у собі, безініціативність у спілкуванні, завищена самооцінка тощо);
- труднощі, пов'язані з підвищеною емоційно-особистісною залежністю від партнерів по спілкуванню (боязнь проявити свої зусилля та індивідуальні особливості в спілкуванні, відмова від власних інтересів [15, с. 26-28]).

Для подолання наявних труднощів у спілкуванні старших дошкільників необхідні такі умови:

- обов'язковість використання суб'єктивного, шанобливого, розвиваючого спілкування, яке не травмує і не пригнічує активність дитини; здійснення повноцінної взаємодії з дітьми, що не гальмує активності та самостійності дитини; реалізація головної умови розвитку дитини - використання діалогічного спілкування;
- формування емоційно-особистісної форми спілкування дитини з близькими та широким колом соціального оточення, задоволення потреби дитини у визнанні, любові, підтримці, що сприяє розвитку мотивів спілкування та співробітництва в різних видах. занять, цікавих дошкільнику;
- принцип гуманізації міжособистісних стосунків, виключення авторитарного стилю керівництва у вихованні дітей, утвердження суб'єкт-

суб'єктних стосунків у спілкуванні дитини з навколишнім світом;

– наповнення життя дитини відчуттям причетності до відкриттів, особистих стосунків, надання свободи у визначенні інтересів, виборі партнерів по спілкуванню та засобів досягнення цілей;

– активізація та стимулювання педагогами процесу спілкування дітей шостого року життя за допомогою спеціальних взаємопов'язаних форм організації навчально-виховного процесу: індивідуальної, групової, підгрупової [11, с. 35-36].

Задачі корекції для дітей, що мають труднощі комунікації, прописані Т. Пироженко:

Розвиток у вихованців дошкільного віку всіх форм (емоційно-особистісного, ситуативно-ділового, позаситуативного) і засобів (невербальних, мовних) спілкування.

Розвиток і диференціація емоцій (моральних, інтелектуальних, естетичних), які лежать в основі ціннісних орієнтацій, пов'язаних з людиною та іншими суб'єктами спілкування (світ природи, мистецтво, предметний світ).

Формування інтелекту та дослідницької діяльності, способів пізнання навколишнього світу.

Формування творчого (продуктивного, творчого) ставлення до організації діяльності та спілкування, розвиток комунікативно-мовленевих здібностей [18].

Тому усунення наявних труднощів у спілкуванні і водночас своєчасний і ефективний розвиток і вдосконалення мовлення для дитини є життєво необхідним, оскільки це забезпечує активну участь дитини у спільній діяльності з дорослими та однолітками.

Своєчасне виявлення труднощів у спілкуванні та початок корекційної роботи на ранніх етапах у тісному взаємозв'язку мовленевого розвитку та ігрової діяльності дозволяє дитині розкрити свій суб'єктивний світ іншій людині, максимально розкрити та самовизначити свою індивідуальність. Але, нажаль, дитина, як суб'єкт, що має комунікативні труднощі, не може усвідомити, що вона сама є причиною труднощів у спілкуванні, але навіть усвідомивши цей факт,

вона не завжди може змінити способи і форми свого комунікативного спілкування та особистісного становлення, що лежать в їх основі.

Все це пов'язано з віковими особливостями (низький рівень самоконтролю, опосередкованість поведінки, слабка рефлексія) і бідним набором комунікативних технік і технік, що дозволяють оптимізувати власні комунікативні дії. Тому дошкільникам із труднощами спілкування доцільно надати таку допомогу, яка б полягала у створенні для них спеціальних умов, що призводили б до розвитку рефлексії щодо себе як суб'єкта комунікативного спілкування, а також організації корекційної роботи з метою нейтралізації комунікативних труднощів, розвивати і вдосконалювати прийоми комунікативного спілкування.

Цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути спрямований на збагачення емоційно-особистісних контактів дітей з дорослими та однолітками, на задоволення потреби дітей у різнобічному чуттєвому пізнанні та дослідженні навколишнього предметного світу через провідний вид діяльності для старшого дошкільного віку - творча гра. Саме через спілкування та ігрову діяльність дитина набуває досвіду, збагачується знаннями, формуються практичні навички, розвиваються погляди та переконання, формуються духовні потреби, естетичні почуття, формується характер.

Розвиток мовлення тісно пов'язаний з діяльністю. У процесі певної діяльності люди завжди спілкуються. Поєднання діяльності однієї людини з діяльністю інших людей утворює спільну діяльність. Сутність спілкування полягає у взаємодії суб'єктів діяльності. У спілкуванні збагачується діяльність, розвиваються і формуються нові зв'язки і відносини між людьми [3, с. 77-78].

Отже, своєчасне оволодіння мовленням, є найпершою важливою умовою формування повноцінної психіки дитини, та її подальшого правильного розвитку. Розуміння мови інших і особисте активне мовлення супроводжує всі види діяльності дитини. Від рівня розвитку мовлення дитини залежить успішність досягнення цілей її спілкування з іншими учасниками взаємодії.

## 1.2. Значення та роль казки у вихованні дітей дошкільного віку

Головною цінністю дошкільного віку є висока емоційна чуйність до художнього слова, вміння співпереживати, з хвилюванням стежити за розвитком сюжету, чекати щасливого кінця, тому ми говоримо про можливість і формування літературного смаку з дошкільного віку.

Виразне читання вголос сприяє створенню у дитини образних уявлень, впливає на емоції та сприйняття, допомагає зацікавити дитину, викликати бажання знову послухати знайомий твір. Більше того, читання вголос вчить уважно слухати текст. При виборі такої форми роботи з книгою важливо дотримуватися певних правил: чітко вимовляти слова, читати не дуже голосно, але не дуже тихо, дотримуватись пауз. Читання має бути емоційно насиченим, щоб утримувати увагу дитини. Бажано вибирати твори невеликого розміру з динамічним сюжетом, повторами, що сприяє більш уважному слуханню та швидшому запам'ятовуванню тексту.

Дитячий садок знайомить дошкільників з кращими творами для дітей і на цій основі вирішує ціле коло взаємопов'язаних завдань морального, розумового, естетичного виховання.

Розвиток естетичного сприйняття дуже помітний у дошкільному віці. Зрозуміти, що художній твір відібражає типові риси явищ, дитина може зрозуміти вже в 4-5 років.

Дослідники відзначають таку особливість художнього сприйняття дитини, як активність, глибоке співпереживання героям творів. Старші дошкільнята мають здатність подумки діяти в уявних обставинах, ніби займаючи місце героя. Наприклад, разом з героями казки діти переживають почуття страху в напружених драматичних моментах, відчуття полегшення, задоволення від перемоги справедливості.

Багато казок вселяють впевненість у перемозі добра над злом. Оптимізм казок особливо подобається дітям і підвищує виховну цінність цього засобу.

Захоплюваність сюжету, образність і веселість роблять казку дуже

ефективним педагогічним засобом. У казках дуже складна картина подій, зовнішніх зіткнень і боротьби. Ця обставина робить сюжет захоплюючим і привертає до нього увагу дітей. Тому правомірно говорити, що казки враховують психічні особливості дітей, насамперед, нестійкість і рухливість їхньої уваги [8, с. 52-53].

Образність є важливою ознакою казки, яка полегшує їх сприйняття дітьми, які ще не здатні до абстрактного мислення. У героя зазвичай дуже яскраво виявляються основні риси характеру, які наближають його до національного характеру народу: мужність, працьовитість, дотепність і т.д. Ці риси розкриваються як у подіях, так і завдяки різноманітними художніми засобами, наприклад, гіперболізацією.

Нині в педагогіці прийнято термін «художньо-мовленева діяльність дітей» для визначення мовленевої діяльності, що має яскраво виражену естетичну спрямованість. За змістом це діяльність, пов'язана зі сприйняттям літературних творів та їх виконанням, у тому числі з розвитком початкових форм словесної творчості (вигадування оповідань і казок, загадок, римованих рядків), а також образності та виразності мовлення.

Вихователь формує у дітей уміння сприймати літературний твір. Слухаючи розповідь (вірш тощо), дитина повинна не лише засвоїти її зміст, а й пережити ті почуття та настрої, які хотів передати автор. Також важливо навчити дітей порівнювати прочитане (почуте) з фактами життя.

У дитячому садку дитину також навчають елементарним навичкам аналізу твору (його змісту та форми). До вступу у школу кожна дитина повинна вміти визначити головних героїв (про яких згадується у творі), висловити своє ставлення до них (хто подобається і чому), визначити жанр твору (вірш, оповідання, казка), вловити найяскравіші приклади образності мови (означення, порівняння тощо).

Частину творів діти мають вивчити напам'ять (вірші, малі фольклорні жанри), а частину вміти передати близько до тексту (переказувати). Крім того, дитина опановує способи виконання ролей у театралізації, у грі-драматизації за

літературними сюжетами.

Одним із важливих завдань є формування самостійності дітей у художньому мовленні та театральній-ігровій діяльності, розвиток їх творчих здібностей.

Педагог, прочитавши твір, може запропонувати дітям намалювати героя, улюблений сюжет.

Відомо, що читацький досвід починає закладатися в дитинстві. Це вік, в якому найяскравіше проявляється здатність чути, бачити, уявляти, сприймати твір мистецтва; щиро радіти, співчувати, обурюватися. Однак чутливість до читання не виникає сама по собі. Це залежить від того, що, як часто і як вони читають дітям.

Педагогічна цінність казок дуже велика. Дітям молодшого та середнього дошкільного віку читають і розповідають казки про тварин. У природі цих казок є різке розмежування між позитивним і негативним. Породжені народною мудрістю, казкові герої вічні. У казках різних народів і різних часів зустрічаються образи смішного вовка, полохливого зайця, хитрої лисиці тощо.

Казки люблять і старші дошкільнята. Вони ненав'язливо вчать оцінювати вчинки людей у світлі правильних уявлень про це, що добре, а що погано. У казках немає помилкових життєвих негараздів, а людські страждання закінчуються через наполегливість.

На основі народних казок виникли літературні авторські казки. У них часто переплітаються елементи казок про тварин, побутових і чарівних [19, с. 36-37].

Розглянемо особливості роботи з казкою у різних вікових групах.

Перша молодша група. Короткі казки для дітей другого року життя треба розповідати двічі поспіль. Це не повинно втомлювати дітей, адже вихователь забезпечує активність під час слухання: допомагає виконувати імітаційні рухи (діти показують, як важко було витягнути велику «ріпку»), використовує наочність. Найбільша ефективність досягається, якщо вчитель поєднує розповідь з показом настільних театральних фігур. З фігурками настільного театру працювати дуже зручно: показ не займає багато часу і не порушує змісту



презентації.

Після першого оповідання слід згадати зміст казки, паралельно плануючи завдання, що дозволяють виконувати рухові вправи (стрибати, як жаба, показувати, як витягали ріпку тощо); пригадати (відтворити) уривки, які є найбільш цінними з точки зору збагачення мовлення. Дітей доцільно залучати до самостійної гри з фігурками настільного театру, розгляду ілюстрацій.

Друга молодша група. Звичні для дітей казки даються читаються в другій молодшій групі в інших обробках. Згадуючи дві схожі, але все ж різні казки, можна запитати, яку з них діти хочуть послухати, чи в яку з них хочуть грати діти.

Середня група. У середній групі казки стають більш об'ємними і складними. У цьому віці дітям доступні казки про тварин, які є носіями певних якостей: кмітливості, хитрості. Такі якості характеризують і людей.

Поступово діти починають розуміти, що казка не тільки розважає, а й навчає, переконує, що зло карається, а за правду треба боротися. Відомо, що діти сприймають казку як реальність. Саме тому вона впливає на формування моральності, розвиток емоційного сприйняття у дітей.

Вона спеціально передбачена для ознайомлення дошкільнят з історіями маленьких людей, схожих на самих дітей, але менш самостійних і обізнаних, а тому потребують співпереживання розумним і кмітливим дітям.

Під час роботи з дітьми 4-5 років особливу увагу слід приділяти завданню розвитку в них здатності співпереживати сприйняттю казки та особистісного ставлення до неї. Цьому сприяє точне й зрозуміле читання казки вихователем. Але перш ніж знайомити дітей з казкою, вчитель повинен її проаналізувати.

Діти емоційно реагують на зміст казки, але це не означає, що вони все розуміють правильно.

Необхідно вчити дошкільників мислити і переосмислювати спочатку висловлену думку, намагатися її аргументувати.

Діти зазвичай вражені почутою казкою і хочуть, щоб її прочитали ще раз, але через брак часу педагог змушений обмежитися вибіркоким читанням, тому

вже на початку навчального року доцільно залучати дошкільнят до вибору уривків для повторного читання.

Старша група. Діти 5-6 років мають достатній літературний багаж. Список художньої літератури для старшого дошкільного віку об'ємний і різноманітний. До нього входять вірші, заклинання, пісні, але інтерес до них вже не так виражений. В цьому віці стають популярними скоромовки, загадки, казки.

Казки, багаті на уяву, драматичні ситуації, протистояння добра і зла не тільки розважають і радують дітей, а й закладають основи моралі.

Дітям, як завжди, потрібно читати щодня. Це правило не повинні порушувати батьки у вихідні дні, а також в ті періоди, коли дитина не відвідує дитячий садок [4, с. 36-37].

### **1.3. Особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобом казкотерапії**

Лікування казками поширюється як на дітей, так і на дорослих. Проте, зважаючи на особливості розвитку психіки, емоцій і волі, казкотерапія найбільш ефективна для дошкільнят. Це необхідно, якщо у дитини є поведінкові та емоційні проблеми: невпевненість у собі, примхливість, тривожність, сором'язливість, страх. Цей метод також може допомогти дітям з вадами слуху, зору та опорно-рухового апарату.

Звичайно, корекцію дітей дошкільного віку за допомогою казкотерапії може проводити тільки фахівець у цій галузі – дитячий психолог або педагог.

Види «лікувальних» казок:

1. Перш за все, до них можна віднести народні казки, які завдяки доступності та простоті сюжету, прищеплюють дитині моральність. Це «Колобок», «Вовк і семеро козенят», «Курочка Ряба», «Гуси-лебеді», «Ріпка», «Маша і ведмідь».

2. Психотерапевтичні казки мають щасливий кінець, однак змушують

дитину задуматися - це призводить її до особистісного зростання.

3. Дидактичні - сприяють освоєнню дитиною нових знань шляхом одушевлення спочатку абстрактних для неї цифр і букв.

4. Психокорекційні - мають ненав'язливий вплив на поведінку дошкільника.

5. Медитативні - формують у дитини уявлення про існуючі позитивні моделі взаємин з іншими людьми та навколишнім світом.

6. За допомогою діагностичних казок фахівець визначає наявність у дитини проблеми, джерела її появи.

Метою такої роботи завжди є використання казки як засобу розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Досягти поставленої мети можна шляхом аналізу праць вітчизняних і зарубіжних вчених з даної теми, практичного використання існуючих методів вирішення завдань розвитку мовлення з наступним виявленням ефективності кожного етапу роботи, що проводиться [13, с. 87-88].

Казкотерапія для дошкільнят має бути процесом, який ґрунтується на таких основних принципах:

1. До корекції необхідно підходити поступово, починаючи з простих вправ і закінчуючи більш складними.

2. У процесі роботи необхідно створити умови, які допоможуть дитині самореалізуватися завдяки отриманим знанням і досвіду.

3. Необхідною умовою якісної роботи є наявність інтегрованості та безперервності. Іншими словами, не можна обмежуватися діяльністю одного спеціаліста; йому на допомогу повинні прийти і батьки, і вихователі.

Програма казкотерапії для дошкільнят спрямована на досягнення таких цілей:

1. Розвиток мови за допомогою перекладів, оповідання від третьої особи, спільного та кругового оповідання, а також створення власних історій.

2. Виявлення творчих здібностей дитини, допомога в їх розвитку.

3. Зниження рівня гніву та тривоги.

4. Розвиток комунікативних здібностей.
5. Тренінг подолання страхів і труднощів.
6. Розвиток уміння грамотно виражати емоції.
7. Створення стійкого зв'язку між дитиною, батьком і вчителем.

Розвиток мовлення за допомогою казки включає низку послідовних дій і прийомів, які включають режисуру, словесну гру та коментарі, пантоміми, музично-ритмічні загадки. Спільна імпровізація, уява за допомогою музики та мовні ігри часто є ефективними.

Ефективним методом у логопедії є казкотерапія для дошкільнят; завдяки цьому дитина розвиває багато корисних навичок, серед яких самостійність, активність, креативність, емоційність.

Розповідання казки дорослим – це терапевтичний підхід до дитини, тому вчитель може спостерігати за реакцією дитини.

Після розповіді казки доцільно запропонувати дитині намалювати, виліпити або представити у вигляді аплікації сюжет або героїв казки, так і з'явилася методика малювання казки. Працюючи з казкою, дитина перестає хвилюватися і наповнюється світлом. Для малювання краще запропонувати олівці або гуаш світлих кольорів [17, с. 36-37].

Є ще один цікавий метод - виготовлення ляльок, який допомагає розвивати дрібну моторику, уяву, мову дитини та багато іншого. Маніпулювання ляльками дозволяє побудувати діалог між дорослим і дитиною, при цьому дорослий повинен дотримуватися наступних правил: як чітко говорити, використовуючи силу голосу, інтонацію. На думку психологів, при використанні ляльок всі маніпуляції з ними необхідно продумати заздалегідь.

Відомо, що дітям цікаво працювати з картками, тому була розроблена методика з психологічними картками, що містять назву, сюжети з казок та запитання для дітей і дорослих.

Одним із найцікавіших методів є пісочна казкотерапія, яка дозволяє ефективно вирішувати психологічний розвиток особистості, що пов'язаний з розвитком мовлення.

Пісочна терапія, спирається на активну уяву і творчу символічну гру, є практичним, заснованим на особистому досвіді дитини методом, який може вибудувати міст між несвідомим і свідомим, між раціональним і емоційним, між духовним і фізичним, між невербальним і вербальним.

Структура заняття складається з чотирьох етапів:

1. Попередня бесіда – дитині пропонується розповісти про свою улюблену казку. Психолог ставить такі питання: «Де це відбувалося..?», «Що хвилювало..?», «Як дитина ставиться до персонажів казки?».

2. Зняття психічного напруження, коли дитині говорять закрити очі і розслабитися.

3. Представлення образу. Дитині пропонується уявити себе в казці, яку вона розповідала.

4. Обговорювання. Дається домашнє завдання намалювати представлене в образі, малюнок обговорити на наступній зустрічі.

Казкотерапія має психологічний вплив, адже казки, легенди, міфи, притчі спрямовані на основні життєві цінності, які у вигляді цікавих і захоплюючих сюжетів проникають у глибину дитячого серця. У казкотерапії кожен крок взаємопов'язаний: діагностичний, прогностичний, виховний, корекційний [6, с. 66-67].

Розглянемо кожен крок. Діагностична - дозволяє визначити стан дитини та поставити основну мету для подальшої роботи з душею дитини. Це більш важливий крок.

Прогностичний – коли вчитель робить обережний крок, щоб заглянути в майбутнє дитини, відповідаючи на запитання, яке розкриває особливості поведінки дитини та погляд на навколишній світ очима дитини.

Виховний – за допомогою простих сюжетів і барвистих зображень навчає дитину простих істин, розвиває в ній ті якості та риси характеру, які потрібні зараз для вирішення конкретної ситуації, що стане в нагоді та стане в нагоді в подальшому житті.

Корекція - останній крок, який полягає у зміні «небажаної» поведінки на

необхідну. Коригує стан і поведінку дитини. Для проходження цього етапу використовуються різні жанри і види казок. Залежно від мети кожна казка виконує свою роль. Казки бувають діагностичними, корекційними та психотерапевтичними.

На початковому етапі казкотерапії використовуються діагностичні казки; такі казки визначають проблему, яка стоїть перед дитиною, пізнають рівень розвитку необхідних знань про ситуацію, що склалася, життєві цінності та риси характеру дитини. Після діагностики казки використовуються з метою корекції, яка приносить зміни в знаннях, уміннях і навичках, які допоможуть дитині в подальшому житті. З цією метою казки впливають на поведінку дитини, формують позитивні дії.

На завершальному етапі казкотерапії використовуються психотерапевтичні казки. Головне завдання цих казок – дбайливо і ніжно впливати на спосіб мислення чи поведінку дитини, щоб дитина не хвилювалася, щоб дитина відкривала таємниці свого серця, поки змінюються обставини в її житті і вона бачить на власні очі правильний вихід.

Казка має свою культуру написання і складається з важливих частин, пов'язаних між собою. Давайте розберемо кожную частину та з'ясуємо, чому вона така важлива. На початку казка знайомить дітей із сюжетом, основною темою та готує дітей до подальших подій. Мета цієї частини – розкрити основну проблему казки та відповісти на запитання «Чого вона може навчити?»

Далі йде основна частина, це розвиток сюжету і вона відіграє практичну роль. Саме в цій частині відображається позиція головного героя і розкриваються проблеми, які головному герою необхідно подолати, за допомогою яких засобів вирішуються проблеми, як головний герой казки впорається з труднощі, які виникали на його шляху, і те, як він досяг мети, яку ставив перед собою; ставлення головного героя до самого себе, його самооцінка, ставлення до оточуючих казкових героїв і ставлення до навколишнього світу.

У цій частині дуже важливо висвітлити проблеми та труднощі головного героя, що він робив правильно, а де помилявся, як він подолав страх та інші

переживання, які трапляються в житті. Діти в цьому віці довіряють дорослим, коли відчують любов, гарний настрій, повагу, прислухаються до їхньої точки зору [12, с. 31-32].

Кінцівка казки є найважливішим етапом для дитини, адже вона прагне добром перемогти зло, і саме тут виражається мораль самої казки та її розв'язка. Переживаючи разом з головним героєм усі його труднощі вирішення проблем, дитина засвоює необхідні життєві цінності, вчиться долати труднощі та вирішувати проблеми, що виникають.

Казки, які використовуються в казкотерапії, різні; є написані самими казкотерапевтами або педагогами, називаються авторськими, і вони спрямовані на те, щоб допомогти дитині розв'язати необхідні завдання та отримати нові навички. А також не можна виключати народні казки, які розкривають культуру та особливості побуту будь-якого народу. Використання українських казок у роботі з дитиною розкриває такі почуття, як любов до свого народу, любов до Батьківщини.

Оскільки казки виховують і допомагають вирішити внутрішні проблеми дитини, потрібно правильно вибрати аудиторію, на яку вони розраховані.

Таким чином, казкотерапія спрямована на розвиток мовленево-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку, тому що при розборі або створенні нової казки діти долають будь-які страхи, підвищують самооцінку, розкривають такі риси характеру, як чесність, правдивість, благородства, дружби, і відбувається зміна їх мислення з негативної позиції на позитивну. Тому педагоги та психологи підбирають казки залежно від мети, проблеми, внутрішнього стану дитини та отримання бажаного результату від самого процесу казкотерапії.

Отже, суспільство як цілісна соціальна система з кожним роком вносить свої корективи щодо соціальних взаємодій між суб'єктами. На жаль, соціальні протиріччя можуть виникати вже з раннього віку в дошкільних навчальних закладах.

На основі вирішення питань взаємодії дитини з соціальним середовищем психологи практикують у дошкільних навчальних закладах та проводять бесіди

з вихованцями дитячого закладу з метою з'ясування того, як відбувається соціальна адаптація дітей старшого дошкільного віку.

Оскільки більшість із них відчуває неприйняття, невпевненість, дискомфорт у спілкуванні з однолітками, усі ці фактори є перешкодою для розвитку мовленевої та творчої діяльності [7, с. 66-67].

Казкотерапія впливає на внутрішні психологічні процеси дитини – мислення, дії, пам'ять, увагу, концентрацію. У повсякденному житті розвиток мовленево-творчої діяльності дитини старшого дошкільного віку простежується у спілкуванні однолітків з дорослими, у вільному вираженні своїх думок, у змінах мислення та ставлення дитини до себе та оточуючих.



## РОЗДІЛ 2

### ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

#### 2.1. Педагогічні умови використання казкотерапії, як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Всебічний розвиток дітей за допомогою казкотерапії буде ефективним лише в тому випадку, якщо вона являє собою цілеспрямований процес, в ході якого вирішується ряд педагогічних завдань, спрямованих на досягнення кінцевої мети.

Казка в дитячому садку може організаційно пронизувати всі режимні моменти: включатися в усі заняття, в спільну діяльність дітей і дорослих у вільний час, здійснюватися в самостійну діяльність дітей.

Елементи казкотерапії можна органічно включати в роботу різноманітних студій і гуртків; продукти театралізованої діяльності (інсценізації, вистави, концерти тощо) можуть входити до змісту свят і розваг [16, с. 26-27].

Основними прийомами роботи з казкою є:

##### 1. Розбір казок.

Мета - усвідомлення, осмислення того, що стоїть за кожною казковою ситуацією, за сюжетним задумом, за поведінкою героїв. Наприклад, для аналізу вибирається відома казка.

Після того, як діти прослухають казку, їм задають ряд запитань:

Як ви гадаєте, про що (кого) ця казка?

Хто з героїв сподобався (не сподобався) найбільше? І так далі...

Як ви вважаєте, чому той чи інший герой вчинив певні вчинки?

Подумайте, що було б, якби головний герой не зробив такий-то вчинок?

Як ви думаєте, якою була б казка, якби в казці були лише добрі герої (або лише погані герої)?

Чому в казці є добрі і погані герої?

## 2. Розповідання історій.

Методика допомагає опрацювати такі питання, як розвиток фантазії та уяви. Дитину або групу дітей просять розповісти від першої чи третьої особи. Можна запропонувати дитині розповісти казку від імені інших героїв, які беруть або не беруть участь у казці. Наприклад, як Лисиця, Баба Яга чи Василиса Премудра розповідали б казку про Колобка.

## 3. Переписування казок.

Переписувати та дописувати оригінальні та народні казки необхідно, коли дитині чомусь не подобається сюжет, хід подій, ситуації, кінцівка казки тощо. Це важливий діагностичний матеріал. Переписуючи казку, пишучи власну кінцівку або вставляючи потрібних їй героїв, дитина сама вибирає той хід, який найбільше відповідає її внутрішньому стану, і знаходить варіант вирішення ситуації, який дозволяє звільнитися від внутрішньої напруги.

## 4. Інсценізація казок з використанням ляльок.

Працюючи з лялькою, дитина бачить, що кожна її дія негайно відображається на поведінці ляльки. Це допомагає йому самостійно коригувати свої рухи і зробити поведінку ляльки максимально виразною. Робота з ляльками дозволяє вдосконалювати і виражати через ляльку ті емоції, які дитина з якихось причин зазвичай не може дозволити собі висловити.

## 5. Складання казок.

Дитина може скласти казку, обравши тему самостійно або використовуючи задану першу фразу. У першій фразі вчитель може вказати головних героїв і місце дії. У власній казці дитина відображає свою проблемну ситуацію та шляхи її вирішення. Це дає змогу реагувати на значущі емоції, виявляти внутрішні конфлікти та труднощі.

Перед тим, як розповідати казку, необхідно створити позитивний емоційний настрій, ввести дітей у стан загадковості, чарівництва, зацікавленості, побачити і почути щось незвичайне. Барвисті ілюстрації та красиві лялькові персонажі викликають у них позитивні емоції: радість, сміх. Діти поступово

відкривають свій внутрішній світ. Казка підвищує мовленеву активність. Навіть безмовні діти намагаються на початковому рівні наслідувати казкових героїв.

Казка має великий вплив на поведінку дитини, заспокоює її, створює гарний настрій. Казка позитивно впливає на розвиток міміки дітей. Адже їм дуже важко добровільно посміхнутися, нахмурити брови, опустити куточки рота, широко розплющити або заплющити очі. Казки спонукають дітей змінювати вираз обличчя: діти посміхаються, сумують, хмуряться.

Казка має величезний вплив на психічні процеси дітей: мислення (діти засвоюють послідовність епізодів казки, імена головних героїв, основні звуконаслідування тощо), увагу (діти зосереджують увагу і утримують її) відносно тривалий час), пам'ять (діти запам'ятовують імена головних героїв, характерні риси) тощо [9, с. 30-32].

При використанні казкотерапії в розвитку мовлення створюється комунікативна спрямованість кожного слова і висловлювання дитини, удосконалюються лексико-граматичні засоби мови, звукова сторона мовлення у сфері вимови, сприймання і виразності, удосконалюються лексико-граматичні засоби мови, звукова сторона мовлення у сфері вимови, сприйняття і виразності, сприймання, сприйняття, відбувається розвиток діалогічного і монологічного мовлення, відбувається взаємозв'язок зорового, слухового і рухового аналізаторів. Разом з тим, на заняттях створюється сприятлива психологічна атмосфера, збагачення емоційно-чуттєвої сфери дитини, а також знайомство дітей з народною творчістю.

Розумовий розвиток дітей від трьох до шести років характеризується формуванням образного мислення, яке дозволяє дитині розмірковувати про предмети і порівнювати їх у думках навіть тоді, коли він їх не бачить. Дитина починає формувати моделі дійсності, з якою має справу, будувати її опис. Вона робить це за допомогою казки.

Чотири-п'ять років - це апогей казкового мислення. Казка така знакова система, за допомогою якої дитина інтерпретує навколишню дійсність. Кожна група казок має свою вікову аудиторію.

Діти 3-5 років найбільше розуміють і сприймають казки про тварин і казки про взаємодію людей і тварин. У цьому віці діти часто ототожнюють себе з тваринами і легко перевтілюються в них, копіюючи їх поведінку.

Починаючи з 5 років, дитина ототожнює себе переважно з людськими героями: принцями, принцесами, солдатами тощо. Чим старшою стає дитина, тим із більшим задоволенням вона читає оповідання та казки про людей, адже в цих оповіданнях міститься історія про те, як людина пізнає світ.

Приблизно з 5-6 років дитина віддає перевагу казкам. Основним принципом відбору казок є спрямованість проблемної ситуації, характерної для даного віку, моральний урок, який дає казка, доступний для розуміння дітям старшого дошкільного віку [18].

## 2.2. Результати дослідно-експериментального дослідження

У ході експериментальної роботи під час констатуючого етапу було проведено вивчення рівня розвитку мовлення у старших дошкільнят. У дослідженні взяли участь 20 дітей 5-6 років (8 хлопчиків та 12 дівчаток). З них 10 дітей склали контрольну групу (далі КГ), інші 10 увійшли до складу експериментальної групи (далі ЕГ).

Для цієї мети було обрано критерії та показники оцінки мовлення у старших дошкільнят та ряд діагностичних завдань, що найбільш підходять для даного дослідження (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

### Діагностична карта експерименту

№	Критерії	Показники	Діагностичне завдання
1	Лексико-граматична складова мовлення	- здатність правильно граматично будувати речення; - здатність правильно вживати слова	Діагностичне завдання 1. Складання оповідання за трьома картинками

## Продовження таблиці 2.1

2	Зв'язність мовлення	- здатність послідовно викладати повідомлення; - здатність здійснювати логіко-сміслове структурування	Діагностичне завдання 2. Переказ казки «Рукавичка»
3	Змістовність мовлення	- обсяг висловлювання; - повнота висловлювання	Діагностичне завдання 3. «Опиши картинку»

Як видно з наведеної таблиці 2.1, критеріїв для оцінки було обрано три, і їх визначення було підібрано, відповідно, три діагностичні завдання.

Діагностичне завдання 1. Складання оповідання за трьома картинками.

Мета: виявлення рівня розвитку лексико - граматичної складової мови.

Матеріал: Три картинки для складання оповідання (додаток А).

Технологія реалізації: Дитині пропонується уважно розглянути викладені перед нею у певній послідовності три картинки, а потім придумати на основі них оповідання.

Оцінка результатів:

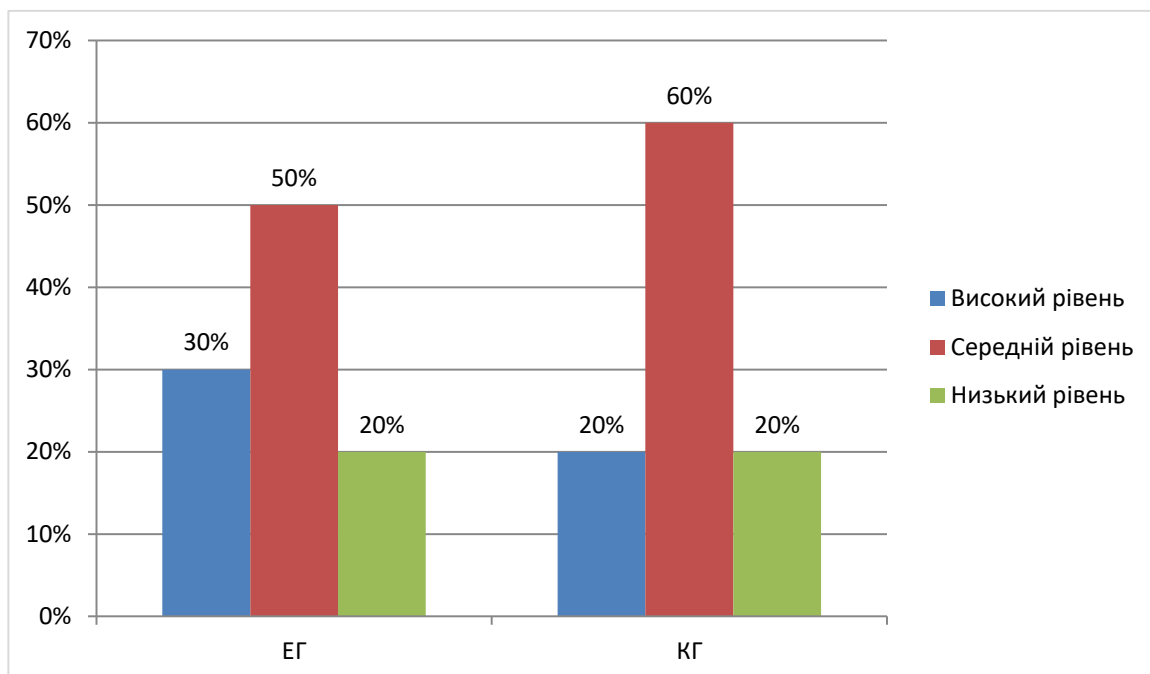
Дітям з низьким рівнем (1 бал) - самостійно придумати розповідь не вдається, вони потребують допомоги з боку уточнюючих питань; також у їх мовленні є персеверації (уперте повторення слів чи фраз) і ехолалії (неконтрольоване автоматичне повторення слів, почутих у чужій мові). У висловлюванні спостерігаються стійкі звукові заміни, забування слів разом із смисловими (вербальними) замінами. Іноді їх висловлювання немає жодного стосунку до запропонованого завдання і не пов'язані з ним; або ж вони відмовляються виконувати завдання.

Діти із середнім рівнем (2 бали) – крім бідного словникового запасу та аграматизмів, у своїх висловлюваннях використовують нестійкі звукові заміни, іноді забувають слова (трудність при створенні чи сприйнятті речень).

У дітей із високим рівнем (3 балів) – висловлювання носять розгорнутий

характер, використовуваний словниковий запас відповідає нормі їхнього віку, здатні правильно граматично будувати речення.

На рисунку 2.1 для наочного порівняння представлені результати діагностичного завдання в обох групах.



**Рисунок 2.1. Рівень розвитку лексико-граматичної складової мовлення у дітей 5-6 років (констатуючий етап)**

Після обробки отриманих результатів з'ясувалося, що в ЕГ 20% дітей - низький рівень (дві дитини, окрім свого маленького словникового запасу, пару раз стикалися з тим, що не могли згадати потрібне їм слово).

Середній рівень розвитку лексико-граматичної складової мовлення мають 50% від загальної кількості дітей ЕГ. Усі ці діти мали певний рівень бідного словникового запасу. Ні в одному з них аграматизмів не виявлено.

У 30% дітей виявлено високий рівень розвитку лексико-граматичного компонента мовлення. Їхнє мовлення граматично та лексично правильне, а словниковий запас відповідає нормі для їх віку.

Результати діагностики цього завдання в КГ були приблизно такими ж. 20% дітей показали низький рівень через поганий словниковий запас, не завжди точне формулювання речень.

Виявлено 60% дітей із середнім рівнем розвитку. Обсяг їхнього словникового запасу та точність побудови речень не завжди відповідали нормативному рівню, який мали діти однієї групи з високим рівнем розвитку.

20% дітей показали високий рівень розвитку лексико-граматичного компонента мовлення.

Діагностичне завдання 2. Переказ казки «Рукавичка».

Мета: виявлення рівня розвитку зв'язності мовлення

Матеріал: текст казки «Рукавичка»

Технологія виконання: Дітям двічі читається казка «Рукавичка». Перед другим читанням попереджають, що в кінці їй доведеться переказати цю казку.

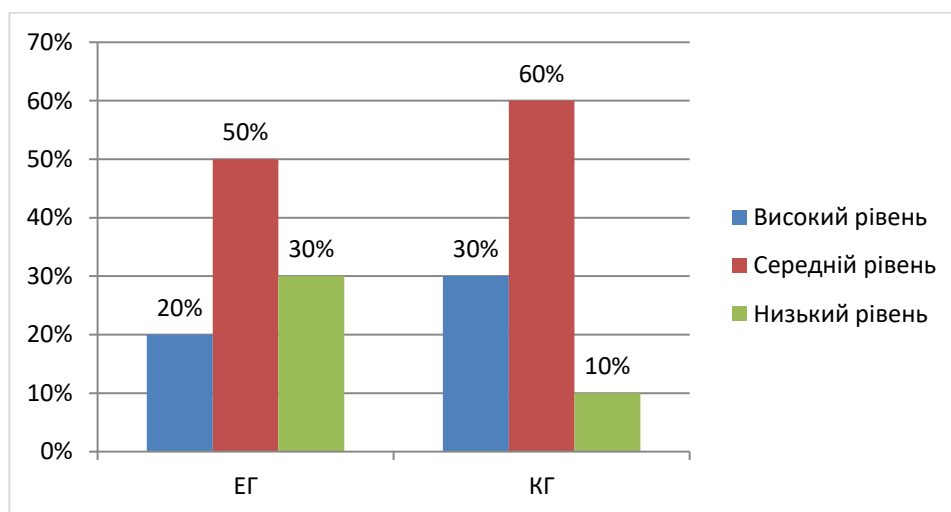
Оцінка результатів:

Діти з низьким рівнем (1 бал) - переказ складається тільки за рахунок запитань зі сторони; порушується послідовність сюжетних дій і зв'язність самого викладу. Або діти зовсім відмовляються виконувати завдання.

Для дітей із середнім рівнем (2 бали) переказ складено з невеликою сторонньою допомогою, але все ж зміст казки передано повністю. Не вистачає деяких сюжетних дій або елементів.

Діти з високим рівнем (3 бали) - самостійно складають переказ, повно передаючи зміст тексту та дотримуючись порядку сюжетних дій.

На рисунку 2.2 показано результати діагностичного завдання 2 обох груп.



**Рисунок 2.2. Рівень розвитку зв'язності мови у дітей віком 5-6 років (констатуючий етап)**

Після обробки отриманих результатів з'ясувалося, що у 30% дітей ЕГ виявлено низький рівень зв'язності мовлення. Всі плуталися в порядку розташування елементів сюжету і постійно потребували заохочення і стимулювання, навідних запитань.

Середній рівень зв'язності мовлення виявлено у 50% дітей.

У 20% дітей в ЕГ виявлено високий рівень розвитку зв'язності мовлення. Вони змогли легко переказати історію, не забувши і не заплутавшись у послідовності елементів сюжету.

У КГ результати діагностики для цього завдання були такими. 10% дітей мали низький рівень зв'язності мовлення. Дитина часто плуталася в порядку сюжетних елементів і не могла обійтися без сторонньої допомоги.

Виявлено 60% дітей із середнім рівнем розвитку. Під час переказу троє отримали невелику сторонню допомогу у вигляді навідних запитань, а інші троє дітей мали невелику заминку через те, що вони переплуталися (кожен раз) у порядку перерахування дій тварин.

30% дітей показали високий рівень зв'язності мовлення. Вміли правильно переказувати казку, правильно згадуючи порядок розташування елементів сюжету.

Діагностичне завдання 3. «Опиши картинку».

Мета: виявлення рівня змістовності мови.

Матеріал: 3 картинки із різними сюжетами (додаток Б).

Технологія реалізації: Дітям показують по черзі всі 3 картинки та просять розповісти, що зображено на кожній з них.

Оцінка результатів:

Оскільки зовсім поганих результатів у ході діагностики зафіксовано не було, ми залишили лише перші три градації для оцінки.

Діти з низьким рівнем (1 бал) вказували в описах лише основні дії зображених персонажів або просто саму їх присутність на картині, постійно потребували сторонньої допомоги. Або відмовилися виконувати завдання.

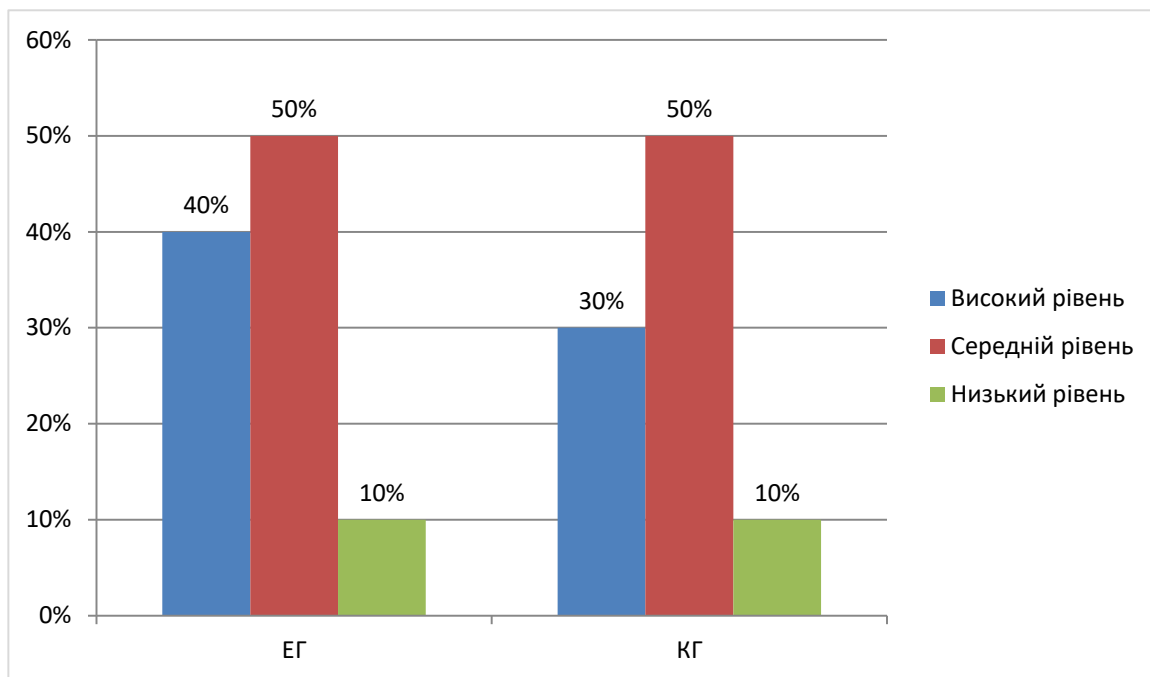
Діти із середнім рівнем (2 бали) іноді потребували невеликої допомоги у



вигляді вказівних запитань; описи картинок були досить бідні та скупі на слова.

Діти з високим рівнем (3 бали) володіють повними описами малюнків, усі деталі, зображені на малюнках, помічаються та вказуються усно, допомога дорослого не потрібна.

На рис 2.3. видно результати діагностичного завдання 3 з обох груп.



**Рисунок 2.3. Рівень розвитку змістовності мови у дітей віком 5-6 років (констатуючий етап)**

Результати, отримані після виконання цього діагностичного завдання, показали, що низький рівень змістовного мовлення виявлено у 10% ЕГ.

Середній рівень осмисленості мовлення виявлено у 50% дітей. Їхні описи були досить короткими, інколи вимагали сторонньої допомоги у вигляді запитань («Що тримає в руках дівчинка?», «Хто поруч із хлопчиком?» тощо).

40% мають високий рівень змістовного мовлення. Їм вдалося повністю і досконало описати зображення на кожному з трьох малюнків. У сторонній допомозі не було потреби.

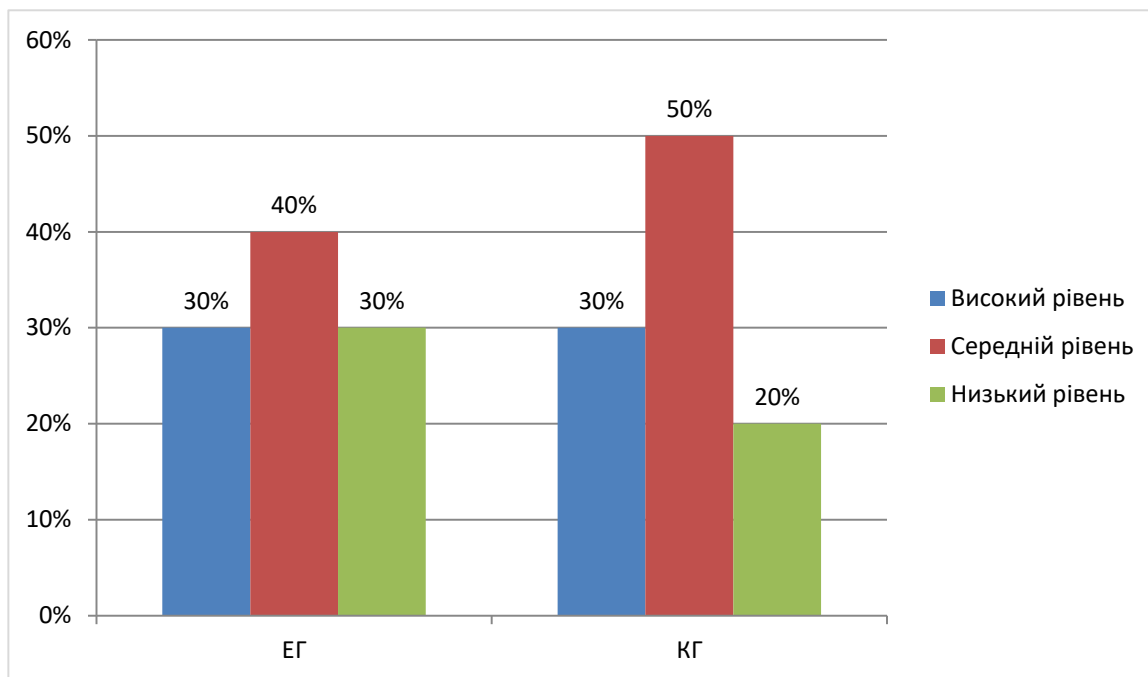
У КГ діагностика дітей за цим параметром показала наступне. У 20% дітей виявлено низький рівень змістовного мовлення.

У 50% дітей КГ виявлено середній рівень. Їхні описи були недостатньо повними, і кілька разів кожен з них отримував запитання від сторонніх людей,

щоб доповнити опис.

30% дітей мали високий рівень змістовного мовлення. Вони детально і повністю описали те, що зображено на кожній із картинок. Ніхто не потребував сторонньої допомоги.

Результати всіх трьох діагностичних завдань відображені на рисунку 2.4.



**Рисунок 2.4. Рівень розвитку мовлення у дітей віком 5-6 років (констатуючий етап)**

Результати констатуючого дослідження дали змогу виділити три рівні розвитку мовлення дітей 5-6 років.

Низький рівень (1 бал) - виявлено у 30% дітей ЕГ та 20% дітей КГ. У цих дітей недорозвинена лексико-граматична складова мовлення, їм важко граматично правильно будувати речення, важко підбирати потрібні слова. У них низький рівень розвитку зв'язного мовлення, їм важко послідовно висловлювати свої думки, вони плутаються в порядку сюжетних елементів і потребують постійного заохочення і стимулюючих, навідних запитань. У них низький рівень розвитку змістовного мовлення, їх описи скупі, і для отримання більш повної розповіді потрібна допомога дорослого.

Середній рівень (2 бали) - виявлено у 40% дітей ЕГ та 50% дітей КГ. У цих

дітей середній рівень розвитку лексико-граматичної складової мовлення, страждає точність у побудові речень, іноді вони не можуть відразу згадати потрібне слово. Середній рівень розвитку зв'язності мовлення у цих дітей характеризується тим, що перекази успішні за незначної сторонньої допомоги, загальний зміст переказуваного ними передається повністю, але окремі сюжетні дії чи елементи можуть бути упущені. У них середній рівень розвитку змістовного мовлення, їх описи недостатньо повні, час від часу потребують сторонньої допомоги у вигляді стимулюючих питань.

Високий рівень (3 бали) - виявлено у 30% дітей ЕГ та 30% дітей КГ. Ці діти мають високий рівень розвитку лексико-граматичного компонента мовлення, їхні речення граматично і лексично правильно побудовані, не відчують труднощів у виборі потрібних слів. Високий у них і рівень розвитку зв'язності мовлення; легко переказують, не заплутавшись у послідовності елементів сюжету. Ці діти мають високий рівень розвитку змістовного мовлення, розгорнутих і повних описів, під час яких стороння допомога не потрібна.

Як видно з даних, отриманих у результаті проведеного констатуючого експерименту, в обох групах, як у КГ, так і в ЕГ, більше дітей із середнім рівнем розвитку зв'язного монологічного мовлення. Проте привертають увагу діти з низьким рівнем розвитку зв'язного монологічного мовлення - близько третини дітей як в ЕГ, так і в КГ.

Одним із засобів розвитку мовлення старших дошкільників 5-6 років є казкотерапія. Наступний етап експериментальної роботи буде заснований на перевірці цього твердження.

Реалізація формувального експерименту здійснювалася в кількох напрямках:

- розвиваюче предметно-просторове середовище мовленнєвого куточка збагачується атрибутами для казкотерапії;
- створено картотеку казок для роботи з розвитку мовлення дітей 5-6 років засобами казкотерапії;
- підібрані казкотерапевтичні прийоми відповідно до критеріїв розвитку

мовлення дітей 5-6 років і включені в безперервну освітню діяльність для реалізації змісту освітньої галузі «Розвиток мовлення».

Для того, щоб розвиток мовлення у дітей 5-6 років через казкотерапію проходив більш якісно, збагачувалося розвиваюче предметно-просторове середовище мовленнєвого куточка старшої групи. Адже грамотна організація навколишнього середовища може справити бажаний вплив на дітей, що знаходяться в ньому. Для цього в мовленнєвий куточок старшої групи як дидактичний засіб казкотерапії були додані такі матеріали:

- іграшка персонаж кота;
- ілюстрації до казок із створеної нами картотеки;
- пов'язки з кріпленнями для зображень та набір із зображеннями різноманітних казкових героїв;
- паперові пов'язки із зображеннями казкових героїв;
- набір пальчикових ляльок.

Наведений дидактичний матеріал покликаний допомогти дітям у процесі безперервної навчальної діяльності увійти в роль, перетілитися в якогось казкового героя і тим самим надати загальну заспокійливу і стимулюючу дію на дітей.

При відборі казок враховувався вік учнів, враховувалося, щоб вони були не надто довгі та складні, щоб діти могли їх зрозуміти, запам'ятати та за потреби переказати та/або доповнити.

У роботі з розвитку мовлення дітей 5-6 років засобами казкотерапії використовувалися наступні методики:

- обговорення сюжету та героїв казок;
- переказ прослуханого тексту (казки), у тому числі з наголосом на обов'язковому перерахуванні всіх вузлових моментів сюжету в правильному порядку;
- розбір незрозумілих слів і усталених фраз;
- вправи на словотворення за допомогою суфіксів і префіксів;
- вправи з незакінченими реченнями;

- вправи на контроль дихання під час розповіді/переказу;
- розповіді за малюнком, намальованим дитиною;
- ігри на підбір епітетів і порівнянь;
- групова розповідь.

Обговорення сюжету та героїв казки є одним із найменш складних завдань для дитини, оскільки це, по суті, просто розмова на певну тему. При цьому дитина, сама того не підозрюючи, вчиться чітко формулювати свої думки, міркувати і, виділяючи будь-які сюжетні моменти, визначати своє ставлення, відстежувати свої емоції та враження.

Переказ прослуханого тексту (казки), у тому числі з акцентом на обов'язковому та послідовному перерахуванні всіх вузлових моментів сюжету, також сприяє навчанню структурування думки, стимулює та розвиває пам'ять, акцентуючи увагу дитини на послідовному розвитку сюжету.

Розбираючи незрозумілі слова та усталені словосполучення, діти не тільки збагачують свій словниковий запас, а й знайомляться з культурою рідної мови, її багатством, фольклором. Тому важливо включити в список казок, які використовуються в казкотерапії, не тільки оригінальні, а й народні.

Вправи на словотворення за допомогою суфіксів і префіксів сприяють розвитку і закріпленню вміння дитини утворювати нові слова. При цьому важливо стежити і м'яко пояснювати дитині, що не так, якщо вона придумав неіснуюче слово.

Працюючи з незакінченими реченнями, діти не тільки вчать структурувати свої думки та складати їх у грамотно складені речення, а й розвивають уяву, що також сприяє розвитку зв'язного мовлення.

Навчаючись контролювати дихання під час, наприклад, розповіді, діти вправляються в регуляції темпу мови, її плавності, уникненні непотрібні тривалі паузи між словами; а також уміння спланувати свою промову без зайвої паніки та поспіху, щоб не було несподіваних зупинок для вибору потрібного слова.

Малювання, як основний засіб арт-терапії, сприяє розвитку уяви, знімає зайву скутість і напругу. Коли дитина розповідає, що вона намалювала, чому і

так далі, вона таким чином вчиться складати власну історію, розповідь без опори на раніше почутий текст, що сприяє вдосконаленню вміння будувати так зване вільне мовлення.

Ігри, які навчають вмінню адекватно і легко підбирати епітет або порівняння до будь-якого слова, сприяють розвитку активного словникового запасу, перекладу слів з пасивних, стимулюють швидкість мислення і грамотну мову.

Групове розповідання казок, по-перше, дозволяє дитині не сильно хвилюватися (особливо це важливо для дітей, у яких початково низький рівень розвитку мовлення), тому що їй потрібно буде розповісти лише невеликий уривок, а не повністю казку. А по-друге, дитина, слухаючи інших дітей і педагога, непомітно для себе запам'ятовує і вивчає нові слова, словосполучення, будує речення, відмінні від відомих їй слів.

Вибрані прийоми казкотерапії відповідно до критеріїв розвитку мовлення дітей 5-6 років включено до безперервної освітньої діяльності для реалізації змісту освітньої галузі «Розвиток мовлення»;

Завдання, які виконувалися під час формувальної роботи, були наступними:

#### 1. Виховні цілі:

- формувати уявлення про правильну побудову речень і слововживання;
- розвивати вміння логіко-сміслового структурування мовлення;
- розвивати вміння найбільш повно і чітко висловлювати свої думки;
- розвивати інтерес батьків до сприяння розвитку мовлення дітей шляхом спільної діяльності.

#### 2. Розвиваючі завдання:

- розвивати вміння керувати своїм диханням і темпом мовлення; - сприяти збагаченню словникового запасу;
- розвивати вміння утворювати слова за допомогою префіксів і суфіксів;
- розвивати вміння правильно добирати та вживати в мовленні синоніми та епітети.

### 3. Освітні завдання:

- виховувати в дітей уміння помічати етичність і прийнятність поведінки казкових героїв;
- розвивати вміння слухати, не перебиваючи;
- виховувати уважність, повагу один до одного, вміння висловлювати свої думки;
- виховувати любов і повагу до рідної мови.

Впроваджуючи безперервну освітню діяльність, ми дотримувались наступних правил:

- сприяти творчому самовираженню дітей шляхом складання казок та описів;
- заохочувати бажання висловлювати свої думки, навіть якщо це нелегко, особливо у дітей із низьким рівнем розвитку зв'язного монологічного мовлення;
- оцінюючи правильність сказаного, уникати негативних оцінок.

«Цікаві ігри у слова».

Мета: розвиток рівня лексико-граматичної складової мови. Після того, як дітям була зачитана казка «Лисиця і журавель», дітям задавалися питання, що сприяють розвитку мовлення, як «У лисиці шубка руда. А якщо ласкаво?», «Якщо ми хочемо ласкаво назвати героїв казки, то як ми зможемо це зробити?», «Лисиця перед приходом журавля прибиралася. А якщо ми замінимо слово «прибиралася» на «вибиралася», «забиралася», «підбиралася», чи зміниться сенс?», «Журавель біг-квапився в гості до лисиці. Візьмемо слово «біг», які є схожі слова, але сенс буде іншим? Наприклад, «прибіг», «підбіг», а далі?»

«Неспішний переказ».

Мета: розвиток темпу мовлення. Була зачитана казка «Три поросся» для того, щоб освіжити в пам'яті події та черговість сюжетних поворотів. Далі дітям пропонувалося розповісти уривком усю казку - починає один, продовжує інший. Єдиною умовою було вимовляти слова спокійно і, якщо цього вимагав сюжет, робити потрібні звуки (шурхіт солом'яного будинку при будівництві, гарчання

вовка, імітація того, як він дмухав на будиночки поросят, рохкання поросят). Якщо дитина спотикалася або робила надто довгу паузу, то педагог пропонувала не поспішати та заспокоїтися («Ніхто нікуди не поспішає, не переживай»). Після переказу дітей просили розповісти якийсь вірш із тією самою умовою – не поспішати і вимовляти слова чітко і правильно, з виразом.

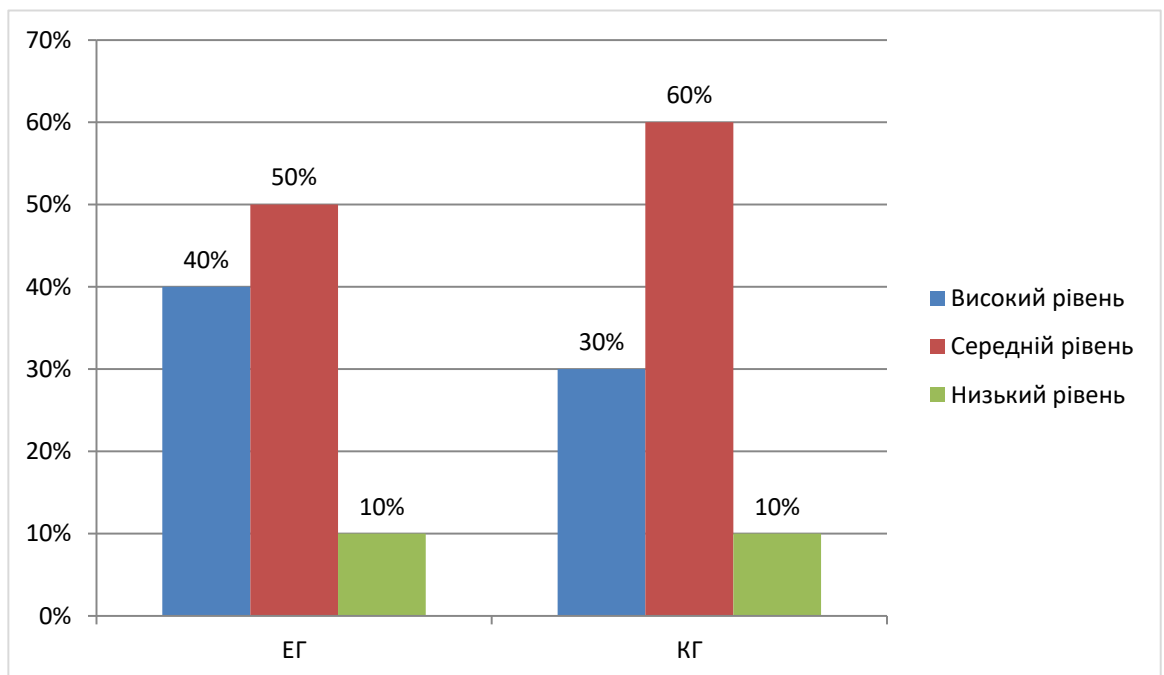
Третій, контрольний етап даного дослідження було проведено з метою підтвердити чи спростувати нашу гіпотезу та виявити можливості казкотерапії у розвитку мовлення у дітей 5-6 років.

У контрольному експерименті брали участь діти із зазначених раніше груп – експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ).

Використали той самий комплекс діагностичних завдань. Діагностичне завдання

#### 1. Складання оповідання за трьома картинками.

На рисунку 2.5 для наочного порівняння представлені результати діагностики 1 контрольного етапу по обох групах.



**Рисунок 2.5. Динаміка рівня розвитку лексико-граматичної складової мови у дітей 5-6 років (контрольний етап)**



Результати, отримані для цього завдання, були такими.

Низький рівень розвитку мовлення під час контрольного експерименту в ЕГ зберігся лише у 10%. Їй так і не вдалося істотно збагатити свій словниковий запас.

У 50% дітей ЕГ рівень розвитку лексико-граматичного компонента мовлення був і залишився середнім.

В ЕГ виявлено 40% дітей з високим рівнем розвитку лексико-граматичного компонента мовлення.

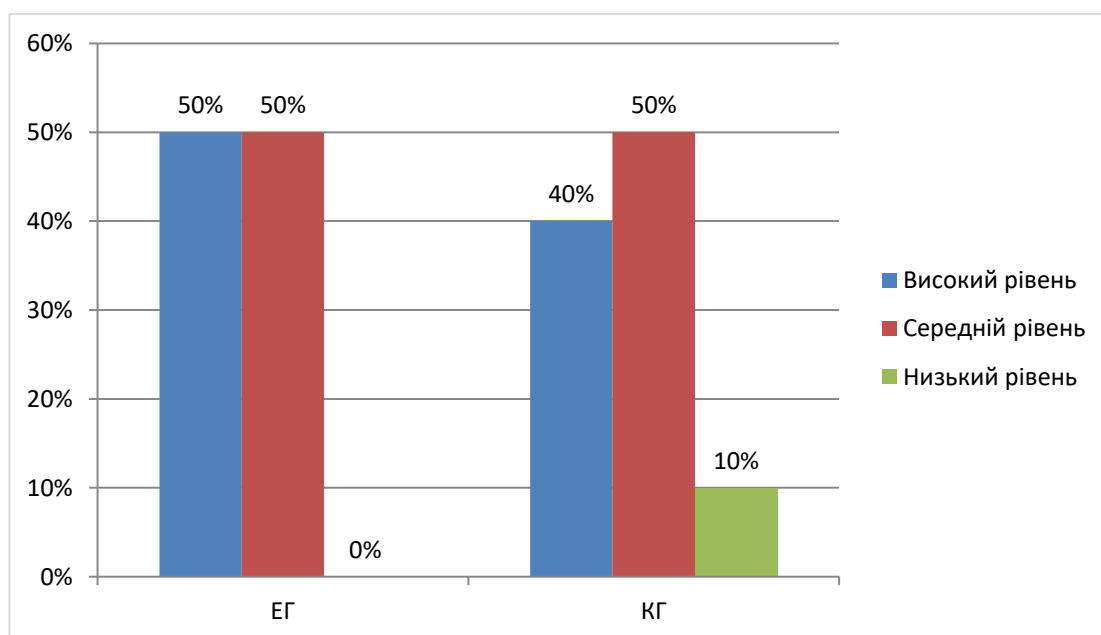
Після обробки результатів, отриманих під час контрольного експерименту, з'ясувалося, що лише 10% КГ залишилися, як і раніше, з низьким рівнем розвитку мовлення за цим критерієм.

Дітей із середнім рівнем розвитку в КГ, як і при попередній діагностиці, було 60%.

Високий рівень розвитку лексико-граматичного компонента мовлення виявлено у 30% дітей КГ.

Діагностичне завдання 2. Переказ казки «Рукавичка»

На рисунку 2.6 представлені результати діагностики 2 контрольного етапу з обох груп.



**Рисунок 2.6. Рівень розвитку зв'язності мови у дітей віком 5-6 років (контрольний етап)**

Результати даного діагностичного завдання показали, що дітей з низьким рівнем розвитку зв'язності мовлення в ЕГ немає.

У 50% дітей діагностовано середній рівень розвитку зв'язності мовлення.

У 50% дітей виявлено високий рівень розвитку зв'язності мовлення. Таким чином, кількість дітей у цьому списку зросла на 30%.

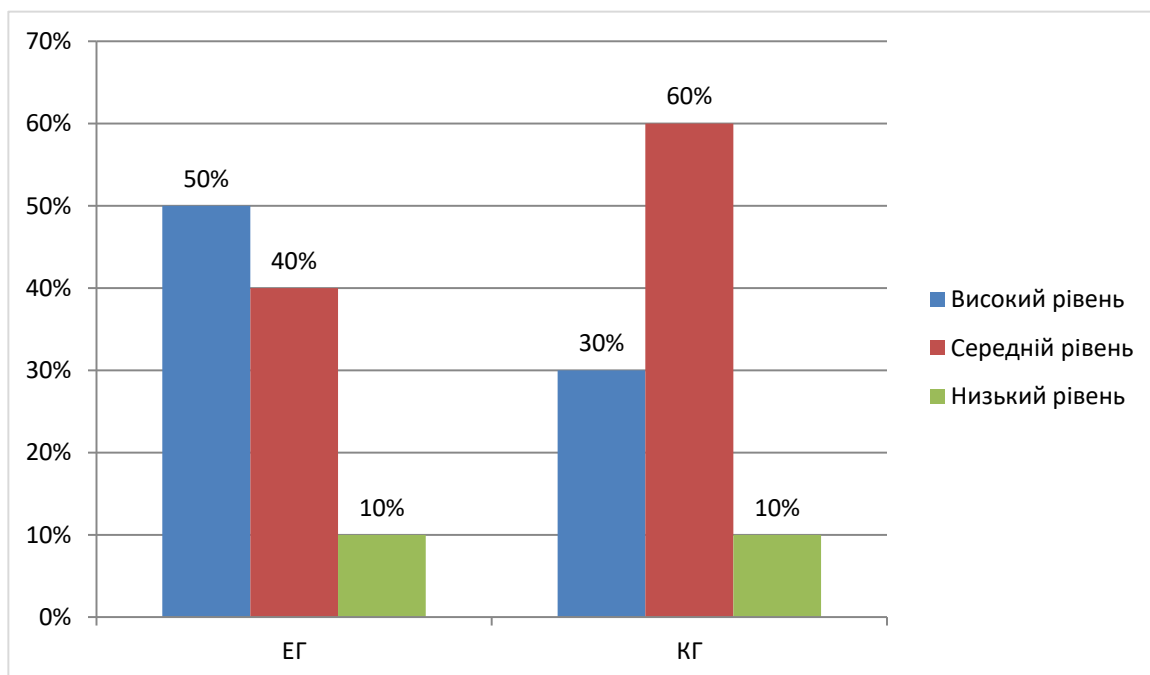
Результати діагностики цього завдання в КГ показали, що у 10% залишився низький рівень зв'язності мовлення.

50% дітей із КГ мали середній рівень розвитку.

40% дітей показали високий рівень зв'язності мовлення, тобто на 10% більше порівняно з результатом констатуючого етапу.

Діагностичне завдання 3. «Опиши картинку»

На рисунку 2.7 представлені результати діагностики 3 з обох груп на контрольному етапі.



**Рисунок 2.7. Рівень розвитку змістовності мовлення у дітей віком 5-6 років (контрольний етап)**

Результати даного діагностичного завдання показали, що в ЕГ у 10%, як і раніше, діагностовано низький рівень змісту мовлення.

Середній рівень осмисленого мовлення виявлено у 40% дітей. Тобто

кількість дітей, які потрапили до цього списку, порівняно з попереднім діагнозом, зменшилася на 10%.

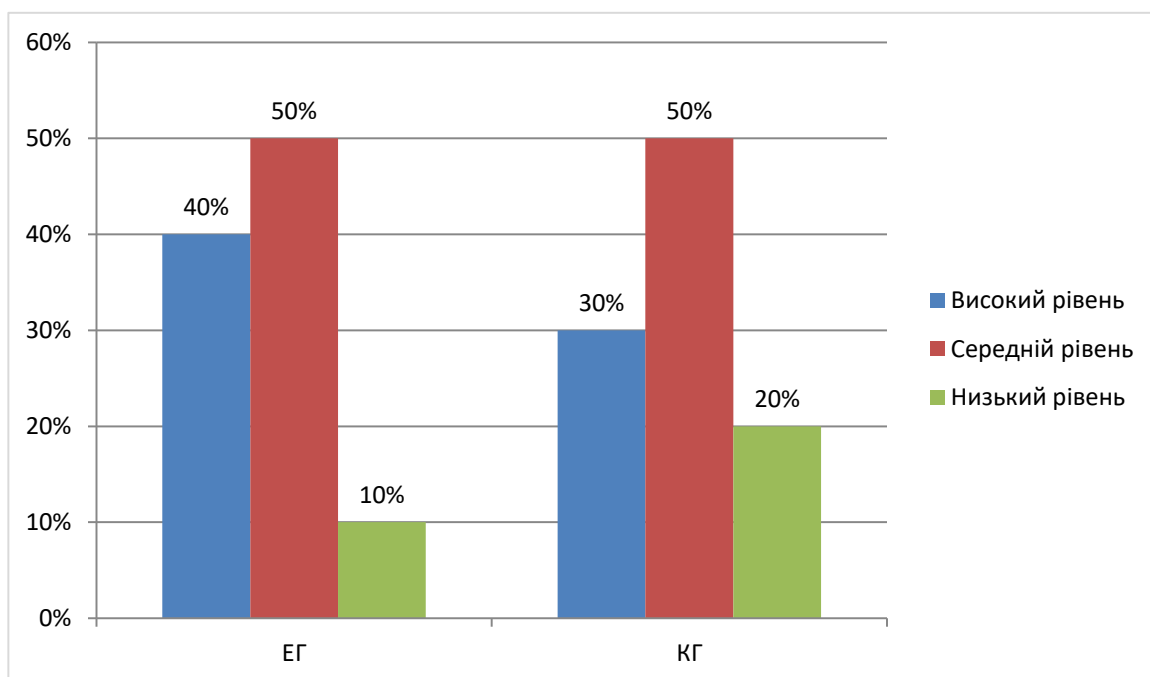
50% дітей ЕГ мають високий рівень розвитку змістовного мовлення.

Діагностика дітей у КГ за цим параметром показала, що у 10% показники залишилися незмінними, через що він залишається на низькому рівні розвитку змістовного мовлення.

Діти із середнім рівнем розвитку змістовного мовлення в КГ становлять 60%.

Проте 30% дітей у КГ мають високий рівень змістовного мовлення.

Результати всіх трьох діагностичним завданням відображені на рисунку 2.8.



**Рисунок 2.8. Рівень розвитку мовлення у дітей віком 5-6 років (контрольний етап)**

Як видно з отриманих даних, у результаті проведеної роботи з розвитку мовлення засобами казкотерапії показники в ЕГ покращилися значно більше, ніж у КГ, хоча невеликі покращення спостерігалися і в ній.

В ЕГ кількість дітей як з високим, так і з середнім рівнем розвитку мовлення зросла, а з низьким – зменшилася. У КГ загальні показники у дітей не змінювалися.

## ВИСНОВКИ

Рідна мова відіграє важливу роль у розвитку особистості дитини. Мова і мовлення традиційно розглядаються в психології, філософії та педагогіці як вузол, у якому сходяться різні лінії психічного розвитку: мислення, уяви, пам'яті та емоцій.

Розглядаючи основні завдання, спрямовані на розвиток мовлення дітей, слід зазначити, що дошкільний вік – це період активного опанування дитиною розмовної мови, становлення і розвитку всіх сторін мовлення: фонематичної, лексичної, граматичної. Повноцінне оволодіння рідною мовою в дошкільному дитинстві є необхідною умовою вирішення завдань розумового, естетичного та морального виховання дітей у найсенситивніший період розвитку. Чим раніше почнеться вивчення рідної мови, тим вільніше дитина буде користуватися нею в майбутньому.

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку була і залишається в центрі уваги психологів і педагогів. Правильне, грамотне мовлення – запорука успішної адаптації людини в суспільстві. Тому багато педагогів і психологів спрямували свої зусилля на вирішення саме цієї проблеми.

Отже, повне оволодіння рідною мовою в дошкільному віці є необхідною умовою вирішення завдань розумового, естетичного та морального виховання дітей. Чим раніше почнеться вивчення рідної мови, тим вільніше дитина буде користуватися нею в майбутньому.

Застосування казкотерапії позитивно впливає на розвиток мовлення, уяви, розвиває всі психологічні функції дитини, а також значно підвищує рівень комунікативності мовлення.

Використання казок дозволяє розширити кругозір, сформувати цілісність уявлень про навколишню дійсність, впливати на розвиток пізнавальної, емоційної, а також вольової та мовленнєвої сфер. За допомогою казкотерапії можна виявити деякі проблеми в розвитку мовлення дошкільників, стосунків з

собою та оточуючими, приховані мотиви поведінки. Використання цих методів дає можливість вирішити ряд педагогічних і виключно психологічних проблем, що виникають у дітей дошкільного віку. Зокрема, використовуючи казкотерапію, педагоги сприяють широкому розвитку творчості та образних розумових операцій, удосконаленню фонематичного слуху, вдосконаленню словесних мовних засобів мови, умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Особливо ефективним є використання казок у наданні педагогічної допомоги дошкільникам, які мають труднощі у мовленнєвій взаємодії.

Величезний вплив казкотерапії на дітей полягає в тому, що постійне сприйняття казок не тільки веде до формування необхідних функцій уваги і пам'яті, а й змінює загальне ставлення дошкільників до навколишньої дійсності сприяння мотивації до активного міжособистісного спілкування дошкільників. На свідомому, словесному рівнях дошкільники можуть не до кінця розуміти зміст казки, але педагогічна робота такого роду дуже ефективна, і в самих старших дошкільників поступово формується потреба в активній участі в казкотерапії.

Казка допомагає дитині самовдосконалюватися, активізувати різні сторони її мислення. Мовленнєва активність дітей підвищується в процесі набуття вміння впізнавати і переказувати казку, визначати її героїв і стосунки між ними. Слухання та розуміння казки допомагає дитині вербально встановлювати зв'язки між подіями та будувати словесні висновки, пов'язуючи казки з набутим досвідом і знаннями. У процесі створення казкових образів діти вдосконалюють виразність мовлення, розширюється словниковий запас.

Підсумовуючи дослідження, представлені в даній роботі, встановлено, що спочатку у дітей як ЕГ, так і КГ розвиток мовлення був досить низьким за такими критеріями: лексико-граматичний компонент мовлення, зв'язність мовлення, змістовність мовлення.

Виходячи з цього розроблено зміст роботи, спрямованого на розвиток мовлення дітей 5-6 років засобами казкотерапії. Ця робота включала такі етапи: підбір казок, спрямованих на розвиток компонентів зв'язного мовлення;

включення роботи з розвитку зв'язного монологічного мовлення засобами казкотерапії в безперервну навчальну діяльність дітей; збагачення розвиваючого предметно-просторового середовища засобами казкотерапії (ілюстраціями, дидактичними матеріалами);

Таким чином, отримані в ході контрольного експерименту дані та їх аналіз дають підстави стверджувати про результативність проведеної експериментальної роботи. Відзначено позитивну динаміку та значне підвищення розвитку мовлення дітей експериментальної групи.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук О. В. Психолого-педагогічні особливості розвитку молодшого школяра як об'єкта формування гуманістичних цінностей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 11 : Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. 2014. Вип. 19. С. 97-103.
2. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори. Т. 1. Велика дидактика. Київ : Радянська школа, 1940. 247 с.
3. Березовський І. Українські народні казки про тварин. Казки про тварин. Київ : Веселка, 1979. 167 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення старшого дошкільного віку. 2-ге вид., доповнене. Київ : Генеза, 2014, 160 с.
5. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки (методичний посібник). Нетішин : [б. в.], 2015. 85 с.
6. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. Житомир, 2005. № 5. С. 203-205.
7. Деркач О. О. Педагогіка творчості: арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, працюючому психологу. Вінниця, 2003. 118 с.
8. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III–IV рівнів акредитації / Л. І. Магдисюк, Р. П. Федоренко, М. І. Замелюк. Луцьк : Східноєвропейський національний ун-т ім. Лесі Українки, 2019. 150 с.
9. Каменєва-Замараєва Т. В., Рудяк Л. В., Тимошенко Л. М. Маленьким щебетунчикам. Логопедичні завдання для занять батьків з дітьми (5-6 років) / Харків : Основа, 2017. 176 с.
10. Коваленко О. М., Ємець А. А. Навчаємо дошкільників переказувати. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 272 с.
11. Ковтун О. В. Мовленнева діяльність як категорія лінгводидактики.

*Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Вип. 1-2. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2009. 200 с.

12. Коченгіна М. В. Використання художньої літератури для дітей у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу : науково-методичний посібник. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2012. 180 с.

13. Кучеренко Ж. О. Казка як складова мов освітнього процесу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 10. С. 59-62.

14. Ленів З. П. Казкотерапія в системі корекції мовлення та гармонізації особистості дошкільників із ТПМ. *Наук.-метод. зб.* Вип. 10 / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Наук. світ, 2010. 79 с.

15. Литвиненко О. Д. Використання казкотерапії у програмі групової психокорекційної роботи. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Психологія. 2016. Т. 21. Вип. 1 (39). С. 116–123

16. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 375 с.

17. Маргулян І. Казкотерапія для малят. *Психолог*. 2007. № 28. С. 23-24.

18. Мищук Г. Казкові сюжети на уроках читання. *Педагогічний пошук*. 2005. № 2. С. 135-140.

19. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 11. С. 293-298.

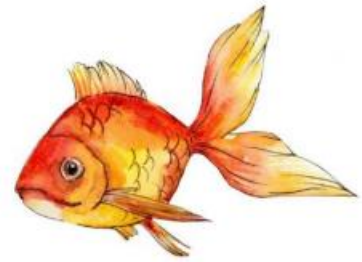
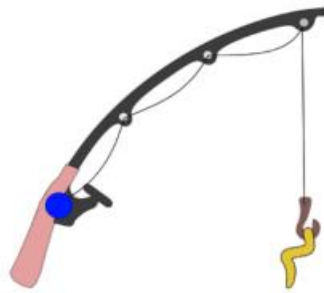
20. Хараджи М. В. Казкотерапія як один з методів корекційно-розвивальної роботи. *Інноваційні арт-терапевтичні технології*: зб. статей І Всеукр. наук. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2019. С. 56-61.



## ДОДАТКИ

### Додаток А

#### Картинки для складання оповідання



## Додаток Б

### Картинки із різними сюжетами



## **Декларація академічної доброчесності здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Соболь Софія Ігорівна, студентка 2 курсу, заочної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності «Дошкільна освіта», освітньої програми «Дошкільна освіта», адреса електронної пошти znobaolena@gmail.com,

підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Казкотерапія, як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернетсистеми, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

\_\_\_\_\_

С. І. Соболь

\_\_\_\_\_

М. А. Томченко